

CONCEPTUL DE STRATEGIE ȘI TACTICĂ ÎN DISCURSUL JURIDIC

Nicoleta BAGHICI

Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Exploring the legal discourse, we can talk about communication strategies. Legal discourse - the type of an institutional discourse, predominantly a cognitive-volitional one. The cognitive strategy may be adopted to match its statement correlation with the realizations in speech of the legal discourse.

Cercetând **discursul juridic** avem ocazia să vorbim și despre **strategiile** conștiente **de comunicare** în discursul juridic. Fiecare societate își organizează **sistemul juridic** în funcție de concepția pe care o are asupra dreptății și de structura sociopolitică pe care o adoptă. Pe de altă parte, dezvoltarea puternică a relațiilor internaționale și a colaborării internaționale face posibilă și necesară apropierea și influența reciprocă a sistemelor de drept.

Discursul juridic este purtătorul unei dimensiuni culturale care se reflectă nu doar în termenii și expresiile proprii unui sistem juridic, ci și în modalitățile de a le exprima. Este evident că fiecare domeniu de activitate are un vocabular specific. Dreptul, însă, se distinge de celelalte domenii prin faptul că folosește limba drept mijloc de expresie, textele constituind principalul său instrument și obiect. De altfel, este de la sine înțeles că dreptul nu ar putea exista fără un mijloc de expresie [1].

Trăsăturile lingvistice și culturale ale dreptului organizează discursul juridic într-un cadru instituțional bine stabilit, care cuprinde tradițiile, respectiv ideile ce delimitează legalitatea dreptului. Existența **limbajului specific dreptului** este marcată de două elemente care îl constituie: există un limbaj juridic pentru că dreptul conferă un sens precis anumitor termeni, iar ansamblul acestor termeni formează **vocabularul juridic**; există un **limbaj juridic** pentru că dreptul își enunță conceptele într-o manieră specifică, enunțurile sale alcătuind discursul juridic [2]. A vorbi despre discurs înseamnă a vorbi despre intenție. Așa cum dreptul are finalități precise, tot așa și discursul juridic are una sau mai multe intenții clar determinate. Textul juridic este conceput înainte de toate pentru a constrânge sau a provoca anumite comportamente, legea având ca principal obiectiv precizarea drepturilor și a obligațiilor. Este vorba despre caracterul normativ al textului juridic ce decurge din legislația și jurisprudența care îi conferă regulii de drept recunoașterea, deci eficacitatea și natura sa imperativă, condiții fără de care nu se poate vorbi despre normă juridică [3]. Pentru a atinge obiectivul avut în vedere de către norma de drept, limbajul juridic este supus anumitor condiții. Astfel, ca și economia, matematica, medicina, informatica etc., dreptul are un limbaj specific.

Discurs juridic – un tip de discurs instituțional definit de O.S. Ișers [4] drept o **strategie comunicativă** a actelor de vorbire care sunt îndreptate spre atingerea **scopurilor comunicaționale** și se realizează în **tactici comunicative**. Noi tratăm tactica comunicativa ca pe un **act de vorbire** concret care contribuie la realizarea unei strategii anume.

Discursul înglobează numai formele vorbite sau dialogate ale limbii, pe când textul are forme scrise sau monologice. Discursul este definit ca o unitate de nivel transfrastic, pe când textul poate fi construit și dintr-o singură unitate sintactico-semantică, fără ca aceasta să aibă în mod obligatoriu structura unei propoziții. Discursul este actualizarea textului. Noțiunea de discurs este definită fie ca expunere privind o temă politică, fie ca text care formează o unitate destul de completă, caracterizată printr-o puternică coeziune.

În pragmatică, textul este definit ca o secvență lingvistică scrisă sau vorbită, formând o unitate comunicațională, fie că se are în vedere o înșiruire de fraze, o singură frază sau un fragment dintr-o frază. Britanicul Jhon Austin propune o analiză a textului prin raportare la două fenomene logice: constatativ și performativ. El face distincție între enunțurile de tipul: „iarba este verde”, „soarele strălucește”, care constată un fapt deja existent, și enunțurile de tipul „promit să vin”, „te aștept acasă”, care sunt propoziții performative, deoarece realizarea lor depinde de o serie întreagă de condiții. Propozițiile constatative sunt descriptive, în timp ce propozițiile performative reprezintă acțiuni pe care vorbitorii le realizează sau nu. În procesul comunicării sunt implicați doi factori:

- un agent (cel care inițiază acțiunea) și
- un beneficiar (care beneficiază de acțiunea inițiată). Aceștia pot emite/percepe o infinitate de propoziții constatative/performative.

Interogatoriu judiciar – tip de discurs juridic, care este influențat de comunicarea juridică și care, desigur, își are particularitățile sale. Prin **discurs dialogic** – discurs adaptat la destinatar, înțelegem „rezultatul activității comunicaționale în comun a doi sau mai mulți indivizi, incluzând, pe lângă discursul propriu, un anumit set de probe extralingvistice care asigură o comunicare mai eficientă și adecvată” [5]. Interogatoriul judiciar poate fi definit drept o cercetare efectuată de către un organ de stat (anchetator) desfășurată sistematic și organizată științific, în vederea strângerii dovezilor privitoare la o faptă ilegală, apoi a prelucrării și verificării acestora pentru a lămurii împrejurările în care fapta s-a produs și pentru a stabili răspunderile [6]. În cadrul interogatoriului judiciar, orice demers pe care îl întreprinde anchetatorul trebuie să plece de la principiul prezumpției de nevinovăție, care asigură obiectivitatea rezultatelor acesteia.

În relația anchetator-anchetat, indiferent dacă acesta din urmă este învinuit (sau inculpat), martor sau persoană nevinovată, elementul de interacțiune îl constituie convorbirea. Însă, în această situație convorbirea nu trebuie înțeleasă drept formă simplă a unui dialog, a unei discuții, ci ca un proces deosebit de complex, un demers anevoios, o stare conflictuală profund tensionată în care, pe de o parte, se încearcă obținerea de date cât mai veridice, iar, pe de alta, ascunderea sau denaturarea acestora, eșecul fiind posibil la oricare din cei doi protagoniști.

În literatura de specialitate, dar și în practica judiciară termenul „interogatoriu” este folosit impropriu, fiindu-i redus sensul, aria de activitate. Se consideră că termenul în cauză vizează doar o latură a activității de ascultare, și anume: momentul adresării întrebărilor și momentul primirii răspunsurilor, neacoperind în totalitate sensul acestui act procedural. Astfel, termenul „interogatoriu” nu se identifică cu noțiunea de ascultare, care presupune atât relatarea liberă a faptelor de către cel ascultat, cât și adresarea de întrebări de către reprezentanții organului judiciar. În sprijinul acestei afirmații vine Codul de procedură penală (art.71, art.73 alin.(3), art.323). Dar și în opinia unor specialiști consacrați ascultarea persoanelor constituie rezultatul aplicării procedurii mixte de audiere.

În ce ne privește, susținem definiția dată de T.Butoi *interogatoriului* ca fiind „*contactul interpersonal verbal, relativ tensionat emoțional, desfășurat sistematic și organizat științific, pe care îl poartă reprezentantul organului de stat cu persoana bănuită în scopul culegerii de date și informații despre o faptă infracțională în vederea prelucrării și lămuririi împrejurărilor în care s-a comis fapta, identificării făptuitorului și, în funcție de adevăr, stabilirii răspunderii*” [7].

Cunoașterea împrejurărilor în care a fost săvârșită infracțiunea și stabilirea corectă a datelor privind persoana învinuitului (inculpatului) sunt de folos anchetatorului la stabilirea procedurilor tactice de efectuare a ascultării.

Tactica ascultării învinuitului (inculpatului) cuprinde metode și mijloace legale folosite în activitatea de ascultare, în scopul obținerii unor declarații complete și veridice, care să contribuie la aflarea adevărului și la clarificarea tuturor aspectelor cauzei. Dispozițiile legale și regulile tactice criminalistice reprezintă elemente de bază în stabilirea tacticii de ascultare. O tactică adecvată presupune adaptarea regulilor generale la fiecare cauză în parte, la personalitatea celui ascultat și la poziția învinuitului (inculpatului) [8].

Procedeele tactice de ascultare a învinuitului, cunoscute în practica autorităților judiciare, sunt:

- a) strategiile de interogare vizând folosirea întrebărilor în detaliu;
- b) strategiile de interogare repetată;
- c) strategiile de interogare sistematică;
- d) strategiile de interogare încrucișată;
- e) strategiile de interogare vizând tactica complexului de vinovăție;
- f) strategiile de interogare vizând folosirea probelor de vinovăție;
- g) strategia interogării unui învinuit sau inculpat despre activitatea celorlalți participanți la săvârșirea infracțiunii;
- h) strategia interogării vizând spargerea alibiului sau justificarea timpului critic;
- i) strategiile vizând interogatoriul psihanalitic.

Analizând materialul lingvistic, pot fi identificate particularități semnificative care sunt determinate de cele două grupuri de participanți: 1) **martor** și **victimă** și 2) **bănuț** și **pârât**. Aceste particularități determină deosebirea între prevederile procedurale, între scopurile și obiectivele interogării, metodele (inclusiv psihologice) ce sunt aplicate în cadrul interogării.

Cu toate acestea, divizarea interogărilor în non-conflictuale (martor și victimă) și interogări conflictuale (bănuț și pârât) este neîntemeiată, deoarece ambele forme pot fi inerente acestor categorii de persoane.

Diagnosticarea în cadrul interogării a situației de conflict, analiza psihologică a formei de apărare a persoanei, a metodelor folosite, planificarea tacticii interogării au o importanță decisivă pentru alegerea strategiei și tacticii interogării în general.

Luând în considerare caracteristicile interacțiunii partenerilor în limitele **situației comunicative** „interogarea”, ne putem referi la două tipuri de interogare: armonioasă și nearmonioasă, în dependență de statutul și de rolul participanților la proces. Tipul de interogare armonioasă poate fi observat în cadrul comunicării de cooperare, unde notele, relațiile și preferințele comunicanților nu sunt contradictorii, ci se află în conformitate cu textele și tonalitatea lor. Tipul de interogare nearmonioasă este specific pentru comunicarea conflictuală, care se caracterizează prin **eșecuri comunicative**. Determinăm eșecul comunicativ ca o încălcare verbală intenționată și involuntară, în urma căreia intențiile comunicative ale unei sau ale ambelor părți rămân nerealizate [9].

Uneori, participanții la proces în mod intenționat denaturează poziția oponentului, schimonosind sensul cuvintelor pentru a profita de un anumit avantaj în conversație. Această tactică nu contribuie la atingerea rezultatelor bune în conversație, deoarece va provoca noi divergențe și va suprima contactul între oponenti.

În funcție de tipul interogatoriului, participanții la proces urmăresc scopuri de comunicare diferite. Stabilirea obiectivelor definește, după cum știm, setarea de comunicare, importanța comunicării formează o strategie de comportament verbal [10].

Strategiile de confruntare – strategii cu unul /două sensuri de ignorare a rolului de așteptare, o evaluare diferită a situației și apariția antipatiei, precum și tactici ca: amenințări, intimidări, ocară, acuzații, batjocură, insulte și provocări.

Strategiile de cooperare – strategii cu dorință bilaterală/unilaterală de justificare a rolului partenerului de comunicare.

Notăm că astfel de tactici, cum ar fi minciuna, ironia, lingușirea, mita, observațiile, comentariile, solicitările/rugămintea de a schimba tema, pot fi, în dependență de situație, atât **de cooperare**, cât și **de confruntare**. De exemplu, tăcerea poate fi o tactică de cooperare (echivalentul aprobării/incuviințării, promisiunii, cererii, acordului, ezitării, evaluării) și o tactică de confruntare (tăcere demonstrativă pentru a termina conversația). Adevărata funcție a tăcerii este dezvăluită într-o anumită situație de comunicare. Iată câteva exemple din dosarele instanțelor de judecată unde tăcerea este folosită în diferite funcții:

– *Expertul: ...Domnul P. știa despre afacerile întreprinderii. Doamna P., nu încercați să negați!*

– *Pârâtul: (tăcere)*

Tăcerea pârâtului confirmă corectitudinea cuvintelor expertului. În acest caz, tăcerea este folosită ca o tactică de cooperare, ca echivalent de aprobare, deși nefavorabilă pentru apărare.

Procurorul: Încă o dată vă întreb, ați palmuit soția?

Pârâtul: (tăcere)

Procurorul: Vă sugerez că la confruntare ați afirmat că i-ați cauzat leziuni.

Pârâtul: Nu-mi amintesc. Poate, nu am înțeles.

Procurorul: Onorată instanță, propun să se anunțe protocolul de confruntare.

În timpul interogatoriului, la recunoașterea definitivă a vinovăției inculpatului este utilizată tactică de cooperare – tăcerea, care vizează tănuirea de informații, agravând vina pârâtului. Procurorul de stat a încercat să prevină eșecul comunicațional, folosind tactică de sugerare. Cu toate acestea, eșecul comunicațional are loc din vina inculpatului. Un astfel de comportament al inculpatului întărește și mai mult încrederea instanței de judecată în vinovăția acestuia.

Interogarea este o unitate dialogică, unul dintre membrii căreia se află în subordonarea unui alt membru. Poziția statutară diferită a părților, precum și exercitarea presiunilor asupra interviuatului sunt **cauzele conflictului de comunicare**.

Punerea în aplicare a tehnicilor și tacticilor psihologice pentru recunoașterea vinovăției este importantă pentru a obține informații procedurale mai complete și relevante.

Utilizarea diferitelor strategii și tactici de comunicare pentru asigurarea ei într-o societate armonioasă și depășirea situațiilor de conflict sunt foarte importante pentru atingerea obiectivelor.

În **discursul juridic**, scopul, de regulă, e unul – de a stabili adevărata stare de lucruri, însă mijloacele de realizare a acestui obiectiv sunt foarte diferite.

Referințe:

1. Juristul englez Yon Maley explică relația dintre drept și limbaj astfel: „In all societies, law is formulated, interpreted and enforced: there are codes, courts and constables. And the greater part of these legal processes is realized primarily through language. Language is medium, process and product in the various arenas of the law where legal texts, spoken or written, are generated in the service of regulating social behaviour. Particularly in literate cultures, once norms and proceedings are recorded, standardised and institutionalised, a special language develops, representing predictable process and pattern of functional specialisation.” (cf. *The Language of the Law, Language and the Law*, edited by John Gibbons. - London: Longman, 1994, p.11.)
2. Cornu G. *Linguistique juridique*. - Paris: Montchrestien, 2005 [1990], p.20.
3. Gémar J.-C. Le traducteur et la documentation juridique // *Meta*, vol.25, no1, mars 1980, p.137. Autorul grupează textele juridice în trei categorii: documente de interes public, cum ar fi legile și reglementările, hotărârile judecătorești și documentele de procedură; documente de interes privat, cum ar fi contractele, documentele administrative sau comerciale, testamentele și convențiile colective; textele de doctrină (Gémar J.-C. *La traduction juridique: art ou technique d'interprétation* // *Meta*, vol.33, juin 1998, no2, p.308).
4. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. 3-е изд. - Москва: УРСС, 2003.
5. Колокольцева Т.Н. Специфические коммуникативные единицы диалогической речи. - Волгоград, 2001.
6. Buș I. *Psihologie judiciară. Curs universitar*. Facultatea de Drept a Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2002.
7. Butoi T. Note de curs. - Facultatea de Drept a Universității „Spiru Haret”, 1994/2000.
8. Bieltz P., Gheorghiu D. *Logică judiciară*. - București: Pro Transilvania, 1998.
9. Городецкий Б.Ю. К типологии коммуникативных неудач. - În: *Диалоговое взаимодействие и представление знаний*. - Новосибирск, 1985, с.64-78.
10. Борисова И.Н. Дискурсивные стратегии в разговорном диалоге. - În: *Русская разговорная речь как явление городской культуры*. - Екатеринбург, 1996, с.21-48.

Prezentat la 10.04.2012